

Живка Ромелић и Зорица Симић, Свете воде и друга култна места у крушевачком крају, Народни музеј Крушевац, Крушевац, **2015, 179 стр.**

Идеја о томе да је додир са светим или оностраним на неком месту вероватнији него на другим укоренила се, у схватању људи, веома давно. Многи још увек решење за сопствене проблеме и потребе проналазе управо на оваквим местима. Индивидуална посета, колективне молитве, остављање икона и личних предмета на светим местима, наративи о чудесним догађајима или исцељењима само су део комплексног система народних веровања и наратива повезаних са оваквим местима. Чини се невероватним да, у времену коме су теоретичари предвиђали изразиту секуларност и (пост)модерну мисао, локалне заједнице подижу и обнављају све већи број оваквих места, док су колективна окупљања на њима све чешћа.

Скуп обичаја и веровања који се, и данас, практикују на многим местима прежитак је времена у коме су људи настојали да природу потчине себи и својим потребама, да постигну жељени резултат у свакој животној ситуацији, у сваком послу и подухвату или да избегну нежељене догађаје и неуспехе. Пракса обнављања светих места као и бројних народних обичаја попут литија, богомоља, молитви и других колективних празника у Србији интензивиранија је у другој половини осамдесетих, а нарочито током деведесетих година двадесетог века. Иако је овај процес забележен у многим етнолошким и антрополошким радовима, није било етнолошких публикација којом је извршено евидентирање и систематизација светих места. У том смислу, монографија „Свете воде и друга култна места крушевачког краја“ представља изузетак. Настала је као резултат десетогодишњих теренских истраживања, које су ауторке Живка Ромелић и Зорица Симић, кустоскиње-етнолошкиње Народног музеја у Крушевцу, спроводиле у стотинак насеља крушевачке, александровачке, бруске, ћићевачке, трстеничке и ражањске општине. Ова опсежна и захтевна теренска истраживања вршена су у периоду између 1999. и 2009. године, са циљем да се, на простору Расинског округа, евидентирају света места која се активно посећују у савременом периоду. Настанак ове књиге подстакнут је, с једне стране, распрострањеношћу светих места на проучаваном простору, а са друге, дубоким веровањем у моћ ових места у савременом периоду.

Поменута монографија састоји се из два дела: теоријског и каталошког. У првом делу, поред уводних напомена у којима ауторке

износе своја запажања и мотиве за настанак ове књиге, налази се још четири поглавља – „О светим местима“, „О светим водама“, „Свето дрво – запис“ и „Свети камен“. Већ се из наслова поглавља види врста светих места којима су се ауторке претежно бавиле. У овом делу књиге, ауторке ближе одређују појам светих места, њихов значај у народној религији и показују како су одређене друштвено-историјске околности допринеле појави светих места у крушевачком крају, првенствено у средњем веку. Овај део књиге помаже читаоцу да стекне увид у то како су некадашња веровања у светост неког места довела до подизања капела, цркава и манастира у савременом периоду. Значајан сегмент овог дела књиге јесу и термини којима се означавају ова света места, унутар локалне заједнице.¹

У другом делу књиге, презентована су света места евидентирана током теренских истраживања. У 147 насеља крушевачког краја, евидентирано је више стотина светих места – највише цркава/капела (175) и светих вода (147). Места су наведена по азбучном реду, независно којој општини припадају, а наведене одреднице поткрепљене су богатим фотографским материјалом који је настао у периоду истраживања. Међутим, презентовани материјал није уједначен по обиму и врсти прикупљене грађе, а разлог се вероватно крије у чињеници да нису сва места од истог значаја за заједницу, да нису сва посећена у истој мери, нити су наративи у вези са њима у истој мери раширени. На крају овог дела књиге, дат је и Преглед светих места по врсти и празничним данима, где, у форми табеле, ауторке пружају прегледну систематизацију светих места, набрајајући којој врсти припадају – манастири, цркве и капеле, свете воде, свето дрво, света места, црквишта и свети камен; затим, празник коме су посвећени; и, на крају, назив насеља у коме се налазе. Овај табеларни приказ је значајан, јер пружа увид како у број светих места, тако и у најзаступљеније празнике у крушевачком крају, будући да су прецизно наведени празници који се обележавају код сваког од наведених светих места.

Оно што, нажалост, недостаје овој књизи јесте анализа наратива о светим местима на проучаваном простору, из које бисмо видели како сами информанти перципирају ова места и зашто их обнављају и посећују, у савременом периоду. У том смислу, ова књига је тематски и методолошки ближа некадашњим етнографским публикацијама него савременим антрополошким студијама. Међутим, не треба занемарити чињеницу да ова књига представља резултат посвећеног

¹ На пример, у крушевачком крају је очувана представа записа као цркве, па се управо термин црква користи за означавање записа. У неким селима се запис назива шумар.

и захтевног теренског рада ауторки, што нас подсећа на значај и неопходност теренских истраживања за многе теме којима се бави савремена антропологија. Такође, не треба превидети ни значај који ова монографија има за све оне који се, у будућности, буду бавили светим местима овог краја, јер пружа одличну основу и може, већ сада, да послужи као полазна тачка за даља истраживања или компаративну анализу, нарочито ако се у обзир узме чињеница да је, 2010. године, формирана Епархија крушевачка и да су, на овом простору, након завршетка теренских истраживања, обновљене и подигнуте нове цркве и манастири. Неки од њих подигнути су баш у близини светих извора описаних у овој књизи. А то је само један од могућих праваца за даља истраживања.

Биљана Анђелковић

Rea Kakampoura – Orsalia-Eleni Kassaveti, *Visual Ethnography and Education. Theoretical approaches and teaching proposals*,